

J. R.

**Nowe uregulowanie
odpowiedzialności cywilnej z tytułu
wyrządzonej szkody w ZSRR :
[recenzja artykułu I. S. Malenina
opublikowanego w czasopiśmie
"Sowietskoje Gosudarstwo i Prawo",
1962, nr 10]**

Palestra 7/2(62), 81-83

1963

Artykuł został zdigitalizowany i opracowany do udostępnienia w internecie przez Muzeum Historii Polski w ramach prac podejmowanych na rzecz zapewnienia otwartego, powszechnego i trwałego dostępu do polskiego dorobku naukowego i kulturalnego. Artykuł jest umieszczony w kolekcji cyfrowej bazhum.muzhp.pl, gromadzącej zawartość polskich czasopism humanistycznych i społecznych.

Tekst jest udostępniony do wykorzystania w ramach dozwolonego użytku.

wzbudza wśród adwokatów owa przesada w przedstawianiu wypadków, w których postępowanie adwokata nie było nacechowane ostrożnością wymaganą ze względu na zaufanie, jakim darzy go społeczeństwo.

Należy mieć na uwadze, że adwokat działa jakby w „szklanym domu”. Izrael jest krajem emigracji i dlatego w stopniu większym niż w innych państwach sąd jest miejscem wychowania nowego obywatela, w sądzie widzi on przede wszystkim państwo i jego przedstawicieli. Widzi adwokata i uczy się — na podstawie jego zachowania się i postępowania — obyczajów. Słów adwokata słucha i na nich się uczy. Dlatego też na adwokacie ciąży szczególny obowiązek takiego postępowania i zachowania się, które stałoby się wzorem dla nowego przybysza do kraju.

Od samych więc adwokatów zależy, jakie stanowisko zajmą oni w społeczeństwie i jaką będą w nim odgrywać rolę.

Opracował na podstawie
oryginału hebrajskiego
sędzia *Michał Kenigsberg*

Nowe uregulowanie odpowiedzialności cywilnej z tytułu wyrządzonej szkody w ZSRR,

jest przedmiotem analizy, I. S. Malenina w artykule zamieszczonym w numerze 10 z 1962 r. miesięcznika *Sowietskoje Gosudarstwo i Prawo*.

W art. 88 Podstaw radzieckiego ustawodawstwa cywilnego ustalono jako podstawową zasadę odpowiedzialności, że wyrządzający szkodę zwolniony jest od obowiązku jej wynagrodzenia, jeśli udowodni, że szkoda nie powstała z jego winy. Domniemanie winy wyrządzającego szkodę może być obalone. Postanowienie to, zawarte również w obowiązujących kodeksach cywilnych, zostało nadto uzupełnione normą określającą pojęcie winy osoby prawnej: organizacja obowiązana jest do wynagrodzenia szkody wyrządzonej z winy jej pracowników przy wykonywaniu przez nich obowiązków pracowniczych. Tak więc stosownie do przepisów nowej ustawy wina osoby prawnej wyraża się w zawinionych działaniach nie tylko jej organów, lecz także każdego jej pracownika, jeżeli dopuścił się on z własnej winy wyrządzenia szkody przy wykonywaniu obowiązków pracowniczych.

Istotne znaczenie ma wprowadzona przez art. 89 Podstaw nowa (w ustawodawstwie ZSRR) zasada odpowiedzialności instytucji państwowych za szkodę wyrządzoną przez funkcjonariuszy w dziedzinie zarządu administracyjnego. Opiera się ona na ogólnych zasadach — jeżeli tylko ustawa nie przewiduje innego trybu postępowania i sposobu naprawienia szkody. W związku z tym utraciły moc art. 407 i 407a kodeksu cywilnego RSFRR (i odpowiednich artykułów innych kodeksów republikańskich). Do kodeksów tych — podkreśla autor — należy wprowadzić zasadę zawartą w ust. 1 art. 89 Podstaw i określić warunki odpowiedzialności organów sądowych, śledczych i dochodzeniowych za szkody wyrządzone nieprawidłowymi czynnościami służbowymi ich funkcjonariuszy. Wydaje się — pisze autor — że należałoby w tym względzie utrzymać przesłanki odpowiedzialności z art. 407 kod. cyw., a mianowicie: nieprawidłowość działań funkcjonariuszy powinna być stwierdzona w postępowaniu sądowym lub administracyjnym, odpo-

wiedzialność zaś danej instytucji następuje przy jakimkolwiek stopniu winy jej funkcjonariusza. Przepis taki powinien, zd. autora, odegrać ważną rolę w zespolonej gwarancji praw majątkowych obywateli i przyczynić się do umocnienia praworządności w działalności instytucji państwowych.

Podstawy przewidują także wyjątki od zasady winy jako podstawy odpowiedzialności. Stosownie do art. 90 organizacje i obywatele, których działalność związana jest z podwyższonym niebezpieczeństwem, obowiązani są do naprawienia szkody nawet w razie przypadkowego jej wyrządzenia przez źródło podwyższonego niebezpieczeństwa. Ustawa podaje przykładowe wyliczenie źródeł podwyższonego niebezpieczeństwa, co umożliwi jego rozszerzenie w poszczególnych kodeksach cywilnych.

Podstawy zachowują zróżnicowanie odpowiedzialności za wyrządzenie szkody poszkodowanemu w zależności od tego, czy był on, czy też nie był ubezpieczony. W pierwszym wypadku organizacje odpowiedzialne za szkodę odpowiadają wyłącznie na zasadzie winy (art. 91), w drugim, gdy szkodę wyrządzoną osobie, która nie znajduje się w stosunku pracy z osobą odpowiedzialną, ta ostatnia ponosi odpowiedzialność nie tylko za naruszenie noszące znamiona winy, lecz także za przypadkowe naruszenie zdrowia (art. 92).

W Podstawach znalazła się także norma dotycząca uwzględnienia winy poszkodowanego, nie znana poprzedniemu ustawodawstwu, lecz za to uważana w orzecznictwie sądowym za okoliczność łagodzącą (art. 93). Ustawa rozróżnia 3 formy winy pokrzywdzonego: winę umyślną oraz rażącą lub zwykłą lekkomyślność. Jeżeli rażąca lekkomyślność pokrzywdzonego przyczyniła się do powstania lub powiększenia szkody, to w zależności od stopnia winy poszkodowanego wysokość odszkodowania powinna być zmniejszona lub też sąd powinien odmówić w ogóle zasądzenia tego odszkodowania.

W myśl art. 88 Podstaw szkoda wyrządzona na osobie lub majątku obywatela podlega wynagrodzeniu w pełnym zakresie. Treść art. 88 i 91 Podstaw daje, zd. autora, podstawę do ustanowienia w kodeksach cywilnych zasady wynagrodzenia szkody stosownie do stopnia (procentu) utraty zdolności do pracy poszkodowanego. Artykuł 91 rozwiązał także sporny problem dotyczący zaliczania renty. Stosownie do tego przepisu wynagrodzeniu podlega szkoda w części, która przewyższa sumę otrzymywanego przez poszkodowanego zasiłku.

Ustawa rozszerzyła także podstawy odpowiedzialności i krąg osób mających prawo do odszkodowania w razie śmierci osoby, która je utrzymywała. Ustawa przewiduje mianowicie, że wyrządzający szkodę obowiązany jest do dania odszkodowania osobom niezdolnym do pracy, pozostającym na utrzymaniu zmarłego lub mającym prawo do otrzymania od niego utrzymania niezależnie od ich sytuacji materialnej.

Do Podstaw włączono także nowy rozdział pt. „Zobowiązania powstałe wskutek ratowania majątku socjalistycznego”. Artykuł 95 Podstaw stanowi, że szkoda poniesiona przez obywatela przy ratowaniu socjalistycznego majątku od grożącego mu niebezpieczeństwa powinna być pokryta przez tę organizację, której mienie poszkodowany ratował. Sposób naprawienia tej szkody ma być — stosownie do ust. 2 tego przepisu — określony w ustawodawstwie republikańskim. Zakres odszkodowania powinien być określony uszczerbkiem poniesionym przez poszkodowanego w płacy roboczej, majątku i innych wydatkach. Wysokość odszkodowania nie może być zależna od wartości ratowanego mienia lub efektywności działania poszkodowanego.

W artykule 95 Podstaw nie mówi się o wynagrodzeniu szkody doznanej przez obywateli przy ratowaniu życia ludzkiego. Wprowadzenie takiej zasady niezbędne jest — zd. autora — z tych samych przyczyn, dla których wprowadzono obowiązek wynagrodzenia szkody poniesionej przez obywateli przy ratowaniu mienia socjalistycznego. Wydaje się — konkluduje autor — że przy opracowywaniu nowych kodeksów cywilnych należy wychodzić z rozszerzającej interpretacji art. 95 Podstaw i przewidzieć także wynagrodzenie szkody poniesionej przy ratowaniu życia ludzkiego.

Prawa rodzicielskie

W grudniu 1961 r. komisje ustawodawcze Rady Najwyższej ZSRR powzięły uchwałę w sprawie przystąpienia do opracowania Podstaw ustawodawstwa ZSRR i republik radzieckich o małżeństwie i rodzinie. Zarazem uznano za celowe i pożyteczne wymianę opinii w sprawie rozwiązań powyższych problemów, jakie powinny znaleźć się w Podstawach i nowych kodeksach rodzinnych republik radzieckich.

W związku z tym w numerze 21 z listopada 1962 r. *Sowietskoj Justycji* wybitny znawca radzieckiego prawa rodzinnego prof. A. Pergament publikuje swe rozważania dotyczące problematyki praw rodzicielskich, w szczególności prawa rodziców do osobistego wychowywania dzieci. Wskazując na początku swych uwag, że Partia za jedno ze swych podstawowych zadań uważa zabezpieczenie należytego wychowania dzieci, począwszy od najmłodszych lat ich życia, oraz że w społeczeństwie radzieckim nie ma dzieci pozbawionych opieki, autor podkreśla, że jednak nie należy zapominać, iż państwo wkłada na rodziców obowiązek wychowania dzieci, który stanowi także ich prawo do osobistego wychowywania dzieci. Prawo to należy przyznać przede wszystkim rodzicom, co powinna wyraźnie podkreślić nowa ustawa. Przysługuje ono rodzicom tylko w takim zakresie, jaki zgodny jest z interesem dzieci, w powiązaniu z zadaniami wychowania młodego pokolenia w społeczeństwie budującym komunizm.

Jeżeli w interesie dzieci (które bynajmniej nie stanowią tylko przedmiotu radości rodziców, lecz są przyszłymi obywatelami naszego kraju i świata) można odmówić rodzicom ochrony ich praw, nawet w braku po ich stronie jakiegokolwiek winy, to tym bardziej świadome niewypełnianie obowiązków rodzicielskich, nadużywanie praw rodzicielskich, a także tego rodzaju wykonywanie tych praw, że musi ono być uznane za sprzeczne z zadaniami prawidłowego wychowania, powinno pociągać za sobą pozbawienie rodziców prawa wychowania swych dzieci. Odpowiedzialność rodziców za wychowanie dzieci powinna być w nowej ustawie zwiększona, jako że obowiązujące w tym zakresie obecnie przepisy nie są należyście jasne. Niejasno więc przedstawia się kwestia, czy możliwe jest odebranie rodzicom dziecka bez pozbawienia ich praw rodzicielskich, czy też pozbawienie tych praw jest koniecznym jego warunkiem. Praktyka co prawda szeroko stosuje zasadę odbierania rodzicom dziecka bez pozbawienia ich praw rodzicielskich. W przyszłym ustawodawstwie należy jednak, zd. autora, wyraźnie rozgraniczyć obie te możliwości.

Jeżeli dziecko znajduje się w warunkach niebezpiecznych dla jego życia lub zdrowia bądź też w warunkach takich, które zagrażają jego normalnemu roz-